

Aankondigingen, boekbesprekingen, signalementen

NIEUWE PUBLICATIE

N. BOUSSEMAERE, P. SENNESAEL & M. QUEQUIN, *De wapenborden in de kerken van Ieper*, Ieper: Familiekunde Vlaanderen, regio Ieper-Diksmuide, 2016 – A4, 265 pp., 154 foto's in kleur.

– € 35,00 (port: € 6). Te bestellen bij de auteur: noel.boussemaere@skynet.be en door overschrijving op rek. nr. BE17 7383 2934 4021 van FV regio Ieper-Diksmuide.

Wapenborden zijn belangrijke bronnen voor de heraldiek. In tegenstelling tot de grote grafmonumenten met wapenschilden die sinds de Napoleontische tijd niet meer in kerken worden geplaatst en op het kerkhof ook veel soberder uitgewerkt zijn, is, in meestal adellijke kringen het ophangen van een wapenbord in de kerk, een zgn. *rouwbord* of *obiit* na de lijkdienst een gebruik dat nog steeds bestaat. Nog in de 21ste eeuw werden in de kerken van Zillebeke en Vlamertinge vier rouwborden opgehangen, het meest recente nog in februari 2016. Rouwborden tonen ons ook de kleuren gebruikt in het wapenschild en bevatten vaak ook alle

heraldische randversierselen, zoals wrong, helm, dekkleden, helmteken, schildhouders en wapenspreuk en de datum van overlijden. Vaak is het schild nog vergezeld van het wapen van de echtgeno(o)t(e) en soms ook nog van vier, acht, 16 of tot wel 32 kwartierschilden van voorouders.

Het wekt verwondering dat er vrij weinig publicaties aan dit onderwerp gewijd zijn, bij nakijken van de catalogus van de Kon. Bibl. Brussel onder de lemma's *rouwborden* of *wapenborden* leverde dit slechts twee werken op: beide van Stefaan Crick over resp. de 20 rouwborden in de St.-Catharinakerk te 's Gravenwezel (met ook inventaris in vogelvlucht van de obiits in 62 gemeenten van de provincie Antwerpen, 2002) en dit over de rouwborden in het Zilvermuseum Sterckshof te Deurne (2005). Dat er nu voor zeven kerken (en één kasteel en een museum) uit de fusiegemeente Ieper in één ruk 144 wapenborden met kleurfoto, heraldische beschrijving en toelichtingen in boekvorm verschijnt is dan ook bijna een unicum.

Over het belang van wapenborden in Ieperse kerken willen we het volgende even in herinnering brengen. In 2004 in de week van 6 tot 11 september had te Brugge het 26ste tweejaarlijkse Internationaal Congres voor Genealogische en

Heraldische Wetenschappen plaats. Naast vele voordrachten en bezoeken aan gebouwen in deze stad was er een tentoonstelling over heraldiek in het Arentshuis (Groeningemuseum) en een mooie publicatie *Te Wapen!* Maar op het programma stond op donderdag ook een daguitstap naar de kerken van Ieper en Veurne. De keus voor o.a. de St.-Maartens en St.-Niklaaskerk te Ieper was ongetwijfeld ingegeven omdat zich daar in die ene kerk niet minder dan 54 wapenborden bevinden. Een wel erg grote concentratie dus.

De 54 wapenborden van de genoemde kerk, samen met deze van de Ieperse St.-Jacobs- (19) en St.-Pieterskerk (2) en het Belle Godshuis Museum (1) passeren in het boek de revue, gevolgd door deze van de kerken Brielen O.L.Vrouw (9), Elverdinge St.-Petrus en Paulus (25), Vlamertinge St.-Vedastus (5), Voormezele O.L.Vrouw (maar nu in kasteel Elzenwalle) (9) en Zillebeke St.-Catharina (20).

In de inleiding wordt de totstandkoming van het werk beschreven, waaruit we onthouden dat de wapenborden nogal eens verplaatst werden en helaas soms ook zonder sporen na te laten ... Na een summiere inleiding tot de heraldiek volgt een korte geschiedenis van het wapenbord en rouwbord: een rouwbord herdenkt het overlijden van een persoon, een wapenbord is algemener en herdenkt (het leven van) een persoon of van een (religieuze) instelling maar steeds wordt een wapenschild afgebeeld. In de besproken verzameling zijn 80% rouwborden en de overige wapenborden.

Rouwborden zijn in de loop van de 17de eeuw geëvolueerd uit de wapenkabinetten, grote rechthoekige kasten waarin naast het familiewapen ook de wapenrok, zwaard, helm, handschoenen en sporen van een ridder in replica of geschilderd werden afgebeeld met vaak ook nog de kwartierschilden van de voorouders van de betrokkene. Het gebruik van de kleinere, eenvoudiger uitgevoerde rouwborden (een beschilderd vierkant bord op een hoek staan) bereikte zijn hoogtepunt in de tweede helft van de 18de eeuw. De besproken wapenborden lijken uiterlijk op de rouwborden maar zijn soms wat kleiner, bevatten vaak enkel het wapenschild zonder versierselen en de vermelde data of jaartallen hebben betrekking op een ander tijdstip in het leven van de herdachte persoon of instelling.

Na de inleiding komen de 144 wapenborden aan de beurt. Interessant is dat voor elke kerk ook een plattegrond te vinden is met aanduiding d.m.v. cijfers waar de borden zich precies in de kerk bevinden. Elk wapenbord wordt voorgesteld met een kleurfoto, een transcriptie van het opschrift, een blazoenering van de heraldische voorstelling en een nauwkeurige identificatie van de herdachte persoon of instelling. Wanneer een wapenbord ook kwartierschilden bevat wordt een volledige kwartierstaat gegeven zodat we weten naar welke persoon elk kwartierschild verwijst. Soms ook is er hele stamboom gegeven om het verband tussen rouwborden van gelijknamige familieleden en hun aanverwanten aan te tonen, dit is bv. het geval bij de familie de Vinck te Zillebeke met de 20 rouwborden in de kerk aldaar, voor de familie van der Borch (Elverdinge, 25 rouwborden) en de familie de Gheus en d'Elzenwalle (Voormezele).

De meest in het oog springende rouwborden zijn deze van de Ieperse familie Tack (alle in de St.-Maartens en St.-Niklaaskerk) die steevast kwartierschilden afbeelden: twee borden met 8 en zes met 16 kwartierschilden (van die familie vindt men overigens nog meer rouwborden in de kerken van Nieuwkapelle (nabij Veurne) en Cassel (Noord-Frankrijk)). Maar het rouwbord van Amedée van der Stichele (+ 1875) doet nog beter: niet minder dan 32 kwartierschilden ...

We schreven al dat sommige rouwborden zeer recent zijn: het rouwbord van Ghislain Cornette (+ Vlamertinge 2015) werd begin 2016 geplaatst. Maar een jaartal op een rouwbord is geenszins ook het jaar van de vervaardiging (of kort ervoor). Hoewel heel wat rouwborden een obiit datum uit de 19de eeuw vermelden, vermoedden we toch dat er heel wat rouwborden tijdens de Eerste Wereldoorlog moeten vernield zijn en dan later opnieuw gemaakt. En wat de 18 wapenborden van pastoors van de Ieperse St.-Niklaaskerk betreft met jaartallen gaand van 1568 tot 1824, dus een periode van 250 jaar overspannend: deze zijn alle zeer gelijkaardig uitgevoerd en vermoedelijk in één keer en na 1824 gemaakt. Bovendien was een vierkant rouwbord op een hoek staand nog helemaal niet gebruikelijk in 1568. Zo ook lijkt ons het rouwbord van Louis Bonaert (+ 1663, Ieper St.-Pieters) in de 20ste eeuw vervaardigd te zijn, want de woorden OBIIT en JULY zijn in een recht schreefloos lettertype wat natuurlijk ondenkbaar is voor de 17de eeuw (idem dito voor de metaalglans op het lint met de wapenspreuk). Allicht zit de familiegenealoog baron Albert Bonaert (auteur van de genealogie Bonaert in *Tablettes des Flandres*, Recueil 1 (1950)) hier voor iets tussen.

Een latere reconstructie kan ook verklaren waarop bij een groot aantal wapens de voorstelling niet geheel correct is: de familie kon zich niet meer zo goed de wapenschilden van de voorouders herinneren en deed beroep op niet altijd nauwkeurige bronnen. Maar ook de tekenaar-schilder liet al eens een steek vallen: zo werd het wapen van de familie van der Borch (in *silver een keper van lazuur beladen met drie maliën van goud*) afgebeeld met de maliën niet *op* de keper maar met *twee boven* en *één onder* de keper (wat in een blazoenering als een keper *vergezeld* van drie maliën zou omschreven worden), maar bovendien werd zo een metaal (goud) of een ander metaal (zilver) gebruikt wat zondigt tegen één van de meest elementaire regels van de heraldiek ...

Het werk dat meer dan 700 voetnoten bevat besluit met een literatuurlijst en een naamindex op de vermelde personen. Het geheel is verzorgd uitgegeven op glanzend papier. Kortom, een absolute aanrader. [P. D.]